

ODPOVĚDI MPSV NA DOTAZY OSPOD

ÚNOR-DUBEN 2019

Obsah

1. Postup kolizního opatrovníka (otec je občan SRN a dítě se nachází na území SRN)	2
2. Výkon pracovní pohotovosti na OSPOD	3
3. Odborná způsobilost pracovníka zajišťujícího pracovní pohotovost	7
4. Plnění kritéria 6c) SQ SPO OSPOD X § 111 ZOŠS	11
5. Změna trvalého pobytu dítěte přechodnými pěstouny	14
6. Výkon funkce kolizního opatrovníka a výkon SPOD	18
7. Metodika na dotace SPOD.....	20
8. Surogátní mateřství	21

1. Postup kolizního opatrovníka (otec je občan SRN a dítě se nachází na území SRN)

Dotaz: *obracím se na Vás se zdvořilou prosbou o konzultaci níže uvedeného případu:*

Nezl. Dominik byl svěřen nejprve předběžným opatřením v lednu 2018 a následně rozsudkem okresního soudu z dubna 2018 (právní moc červen 2018) svěřen do péče otce, matce vyměřeno výživné. Otec je občanem SRN a s nezletilým žije v Německu. Matka si podala v květnu 2018 návrh na úpravu styku. Okresní soud ustanovil OSPOD v místě bývalého trvalého pobytu dítěte kolizním opatrovníkem nezletilého pro toto řízení a vyzval kolizního opatrovníka, aby si předvolal oba rodiče a vedl je k uzavření dohody o úpravě styku a dále uvedl, že nedojde-li i uzavření mimosoudní dohody, žádá prošetření poměrů u matky a zjištění názoru nezletilého na styk s matkou.

K věci uvádíme, že nezletilý dlouhodobě pobývá se svým otcem mimo ČR (v SRN), kde navštěvuje také základní školu. V rámci předchozího řízení byla spolupráce zajišťována prostřednictvím UMPOD.

V rámci komunikace se soudem nedošlo k dohodě o tom, zda i nadále je soudem příslušným k projednání český okresní soud, soudkyně uvedla, že se domnívá, že s ohledem na dobu podání návrhu matky, by měl být její návrh projednáván u nás. Faktické bydliště nezletilého je prokazatelně nejméně od ledna 2018 na území SRN, kam oprávnění OSPOD nesahá a máme pochybnosti, zda by OSPOD měl vyzývat občana trvale žijícího mimo území našeho státu i s dítětem k projednání uvedené záležitosti a zda by soudem příslušným k projednání návrhu na úpravu styku s matkou neměl být soud v obvyklém místě bydliště dítěte. Mohli bychom Vás požádat o sdělení stanoviska?

Odpověď MPSV (únor 2019):

Na posuzovaný případ dopadá článek 9 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, který stanoví:

*„1. V případě, že se dítě zákonným způsobem přestěhuje z jednoho členského státu do jiného a získá zde nové obvyklé bydliště, ponechají si soudy členského státu předchozího obvyklého bydliště dítěte odchýlně od článku 8 příslušnost **po dobu tří měsíců po přestěhování pro účely úpravy rozhodnutí o právu na styk s dítětem vydaného v tomto členském státě před přestěhováním dítěte** v případě, že nositel práva na styk s dítětem podle rozhodnutí o právu na styk má nadále obvyklé bydliště v členském státě předchozího obvyklého bydliště dítěte.*

2. Odstavec 1 se nepoužije, pokud nositel práva na styk s dítětem uvedený v odstavci 1 přijal příslušnost soudů členského státu nového obvyklého bydliště dítěte tím, že se účastní řízení u těchto soudů, aniž by vznesl námitku jejich nepříslušnosti.“

Za předpokladu, že před přestěhováním dítěte do Německa nebylo v ČR vydáno žádné rozhodnutí o úpravě styku dítěte s matkou, nelze uplatňovat článek 9 nařízení č. 2201/2003 o zachování příslušnosti soudu ve státě předchozího obvyklého bydliště dítěte pro účely úpravy styku s dítětem. Článek 9 se vztahuje pouze na případy, kdy byl styk dítěte s rodičem upraven rozhodnutím soudu před přestěhováním dítěte do jiného členského státu a kdy se rodič, který zůstal ve státě předchozího obvyklého bydliště dítěte (v tomto případě v ČR), domáhá změny soudní úpravy styku s dítětem.

Pokud tedy matka v daném případě podala k českému soudu návrh na první úpravu svého styku se synem (nejedná se o změnu úpravy styku), lze doporučit, aby OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte podal k soudu návrh na zastavení řízení pro nedostatek příslušnosti českého soudu. Matka by správně měla podat svůj návrh na úpravu styku se synem u příslušného německého soudu v místě bydliště dítěte v souladu s článkem 8 nařízení, ve spojení s článkem 1 odst. 2 písm. a) nařízení č. 2201/2003.

Jestliže český soud návrh na zastavení řízení zamítne, je druhou variantou, aby OSPOD jako opatrovník dítěte požádal o postoupení věci německému soudu jako vhodněji umístěnému soudu podle článku 15 nařízení č. 2201/2003, a to s odkazem na skutečnost, že se v Německu nachází obvyklé bydliště dítěte i otce, do jehož péče bylo dítě svěřeno. Na základě této žádosti může český soud vyzvat příslušný soud v Německu k převzetí příslušnosti, k čemuž může německý soud přistoupit do 6 týdnů od doručení žádosti českého soudu.

V případě, že by český soud nepřistoupil k zastavení řízení ani k podání žádosti o převzetí příslušnosti německým soudem, bude pro další postup rozhodující skutečnost, zda je dítě v České republice podle evidence obyvatel nadále hlášeno k trvalému pobytu v souladu s § 2 odst. 2 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb. Pokud ano, je OSPOD nadále příslušný k poskytování sociálně-právní ochrany dítěti na území ČR a k zastupování dítěte v řízení před českým soudem, jehož je dítě účastníkem. OSPOD jako opatrovník by pak byl povinen poskytnout dítěti informace o probíhajícím řízení a zjistit jeho názor na projednávanou věc. Za tím účelem by OSPOD vyzval otce, aby se s dítětem dostavil na OSPOD, nebo by s otcem domluvil setkání s dítětem na jiném místě tak, aby mohlo dojít k předání informací dítěti a k projednání věci mezi opatrovníkem a dítětem. Pokud by otec na výzvu OSPOD nereagoval či reagoval odmítavě, musel by OSPOD navrhnout soudu provedení důkazu slyšením dítěte. Soud by následně předvolal otce s dítětem k účasti na jednání soudu nebo k účasti na jiném soudním roku, anebo by mohl soud požádat německou stranu o poskytnutí právní pomoci a o provedení výslechu dítěte v Německu. Výslech dítěte v jiném členském státě může proběhnout způsoby stanovenými nařízením Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28. května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech.

Za předpokladu, že by dotyčné dítě bylo odhlášeno z trvalého pobytu na území ČR podle § 10 odst. 12 zákona č. 133/2000 Sb., není již OSPOD příslušný k poskytování sociálně-právní ochrany takovému dítěti, pokud dítě na území ČR nepobývá ani přechodně. V takovém případě by OSPOD měl podat soudu návrh na změnu opatrovníka dítěte v probíhajícím soudním řízení z důvodu nepřislušnosti OSPOD k poskytování sociálně-právní ochrany. Opatrovníkem dítěte by pak soud jmenoval ÚMPOD nebo jinou vhodnou osobu.

2. Výkon pracovní pohotovosti na OSPOD

Dotaz: *Chtěli bychom požádat o stanovisko k dotazu týkajícího se problematiky vyskytující se ze strany zaměstnavatele v rámci výkonu pracovní pohotovosti pracovníků OSPOD a následné plnění zákoníku práce.*

1. *S pracovníky ORP zařazených v OSPOD je dohodnuta pracovní pohotovost pro zajištění úkolů stanovených zákonem o SPOD. Pracovníci splňují podmínky zvláštní odborné způsobilosti na úseku SPOD podle § 21 zákona č. 312/2002 Sb., zkoušku vykonali nebo mají uznanou ZOZ na základě dosaženého vzdělání odpovídajícího stupně a zaměření. Trvalé bydliště mají v místě sídla úřadu, ale i v jiném správním obvodu, okrese. Ze strany zaměstnavatele je v rámci výkonu práce při pracovní pohotovosti požadováno, aby se mimo pracovní dobu nebo ve dnech pracovního klidu pracovníci dopravili na své náklady (i v pozdních nočních hodinách, mj. nelze využít městskou hromadnou dopravu nebo jinou veřejnou dopravu) do místa sídla úřadu a opět do místa trvalého pobytu pracovníka. Následně aby zde činili neodkladné úkony k zajištění ochrany dítě podle ZSPOD. Podle zaměstnavatele je výkon práce určen adresně - sídlo úřadu. Ve stanové pracovní době je služební vozidlo k dispozici (přeprava k soudním*

jednáním, k cestám do ústavních zařízení, na místním šetření, apod.), ale nelze ho použít mimo pracovní dobu, v rámci pracovní pohotovosti. Vnitřní předpisy toto neumožňují. Pracovníku držícímu pracovní pohotovost není umožněno odjet do místa svého trvalého bydliště tímto služebním vozidlem, a v případě výkonu práce při pracovní pohotovosti se tímto vozidlem dopravit do místa "sídla úřadu". Služební vozidlo může použít, až po dojezdu do sídla úřadu. Občas se stane, že si pro pracovníka není schopna přijet služebním vozidlem policie, a ani městská policie.

Dotazy :

- 1) *Lze ve výše uvedeném případě využít dotaci na úhradu taxi-slужby?*
 - 2) *Je sídlo úřadu stanoveno jako místo výkonu práce při pracovní pohotovosti?*
 - 3) *Je oprávněn zaměstnavatel vyžadovat po zaměstnanci, aby se sám (v pozdních nočních hodinách, v době pracovního klidu, po pracovní době) v rámci výkonu práce pracovní pohotovosti dopravil do místa sídla úřadu?*
2. *Vzhledem k omezenému počtu pracovníků je také dohodnuta i pracovní pohotovost s vedoucí odboru. V rámci pracovní pohotovosti se stává, že dojde k výkonu práce, a to po pracovní době v denních či nočních hodinách, ale i v době pracovního klidu. Podle zaměstnavatele je pro vedoucí odboru výkon práce v rámci pracovní pohotovosti prací přesčas, ale vzhledem k tomu, že pobírá příplatek za vedení (§ 124), tak odměna či náhradní volno, jí nenáleží. Plat je stanoven k případné práci přesčas v rozsahu 150 hodin v kalendářním roce. Toto ustanovení se nevztahuje, pokud se jedná o výkon práce v době pracovního klidu (odměna je vyplacena). V komentáři § 127 ZP je však uvedeno: ..."Toto neplatí, jde-li o práci přesčas konanou v noci, v den pracovního klidu nebo v době pracovní pohotovosti; k této práci přesčas v jejich platu přihlédnuto není".*

Dotazy :

- 1) *Je postup zaměstnavatele správný, když nevyplatí vedoucí odměnu za výkon práce při pracovní pohotovosti po pracovní době v denních a v nočních hodinách?*
- 2) *Lze tedy chápat ustanovení § 127 ZP (komentář) ..."Toto neplatí, jde-li o práci přesčas konanou v noci, v den pracovního klidu nebo v době pracovní pohotovosti; k této práci přesčas v jejich platu přihlédnuto není"...správně, že zaměstnavatel má odměnu vyplatit i vedoucí, a výkon práce nezapočítávat do 150 hodin práce přesčas?*

Odpověď MPSV (duben 2019):

1) Lze ve výše uvedeném případě využít dotaci na úhradu taxi-slужby?

Tuto situaci řeší Metodika MPSV pro poskytování dotací ze státního rozpočtu obcím s rozšířenou působností a hl. městu Praze na výkon agendy SPO (dále jen „Metodika“), a to v části B, v odst. 13 (Výdaje na použití taxi služby).

Využití taxi-slужby je v rámci výkonu pracovní pohotovosti na úseku SPO možné, a to k jízdě přímo k případu či k jízdě na úřad, odkud pracovník využije služební vozidlo úřadu. Při volbě způsobu dopravy je poté potřeba přihlédnout k hospodárnosti jednotlivé varianty či, zda lze předpokládat, že pracovník bude muset zajistit nezbytnou péči o nezletilého mimo rodinu. Zároveň musí být splněny podmínky

Metodiky, která udává podmínku pro využití taxi-slужeb „musí se jednat o případ, kdy nelze využít prostředky veřejné dopravy a kdy není k dispozici ani jiný vhodný dopravní prostředek, tj. služební automobil obecního úřadu, služební vozidlo policie nebo soudu, vozidlo zdravotnického zařízení (je-li dítě umístováno do zdravotnického zařízení), případně služební vozidlo jiného zařízení péče o děti, do kterého má být dítě umístěno.“

2) Je sídlo úřadu stanoveno jako místo výkonu práce při pracovní pohotovosti?

Nejdříve zmíníme stručně informace týkající se výkonu pohotovostní služby, které mají návaznost na samotnou odpověď na Váš dotaz. Podle § 78 odst. 1 písm. h) zákoníku práce je pracovní pohotovost dobou, v níž je zaměstnanec **přípraven** k případnému výkonu práce podle pracovní smlouvy, která musí být v případě naléhavé potřeby vykonána nad rámec jeho rozvrhu pracovních směn. **Pracovní pohotovost může být vykonávána jen na jiném místě dohodnutém se zaměstnancem, odlišném od pracoviště zaměstnavatele.**

Pracovní pohotovost je tedy doba, kdy je pracovník připraven na to, že může být povolán k výkonu práce, tj. v kontextu výkonu SPO je to doba čekání na to, jestli budu přivolán k výkonu neodkladných úkonů na ochranu ohroženého dítěte. Není to samotný výkon práce poté, co je pracovník OSPOD skutečně v mimopracovní době vyzván (např. policií), aby řešil naléhavý případ bezprostředně ohroženého dítěte. Za toto čekání v době pracovní pohotovosti náleží zaměstnanci podle § 140 zákoníku práce odměna za pracovní pohotovost nejméně ve výši 10 % průměrného výdělku, nikoli mzda či plat.

Důležitá je také druhá věta ustanovení § 78 odst. 1 písm. h) zákoníku práce, z níž vyplývá, že pracovní pohotovost nemůže být vykonávána na pracovišti zaměstnance, kde obvykle vykonává v pracovní době své pracovní činnosti. Pracovník OSPOD by tedy neměl v rámci pracovní pohotovosti „čekat“ na to, jestli bude přivolán k naléhavému případu, ve své kanceláři, ale může se dohodnout se zaměstnavatelem, že přípraven na výkon pracovní pohotovosti u sebe doma nebo na chatě či na jiném místě, odkud je schopen se snadno dopravit na místo výkonu práce. Kdyby zaměstnanec „čkal“ v rámci pracovní pohotovosti na případný výkon práce na pracovišti, došlo by k porušení zmíněného ustanovení, protože pak se jednalo o pracovní dobu, za kterou náleží zaměstnanci mzda či plat.

Samotný výkon práce v době pracovní pohotovosti spočívající ve výkonu neodkladných úkonů SPO se podle § 95 odst. 2 zákoníku práce považuje za práci přesčas ve smyslu § 93 zákoníku práce. Z tohoto důvodu také náleží zaměstnanci za výkon práce v době pracovní pohotovosti mzda nebo plat (odměna podle § 140 zákoníku práce za tuto dobu nepřísluší). Místem výkonu práce může být v době pracovní pohotovosti skutečně sídlo úřadu, případně jiné místo, na kterém se zaměstnavatel dohodl se zaměstnancem.

Odpověď na Váš dotaz záleží na tom, **v jakém znění je dohoda zaměstnavatele se zaměstnancem o výkonu pracovní pohotovosti** podle § 95 odst. 1 zákoníku práce, která je podmínkou výkonu pohotovostní služby zaměstnancem, jemuž nemůže zaměstnavatel pracovní pohotovost jednostranně nařídit. Z Vašeho emailu nepřímo vyplývá, že zaměstnanci drží pracovní pohotovost doma, kde čekají na to, jestli budou k výkonu naléhavých úkonů povoláni, což je v souladu se zmíněným ustanovením § 78 odst. 1 písm. h) zákoníku práce. Za problém považují situaci, kdy jsou skutečně „povoláni“ k tomu, aby prováděli naléhavé úkony v rámci SPO, přičemž by se dle vnitřních pravidel úřadu měli dostavit na místo výkonu práce (tj. do sídla úřadu) na vlastní náklady s využitím veřejné dopravy nebo vlastních dopravních prostředků. Ani toto pravidlo není v rozporu se zákoníkem práce. Náklady zaměstnance spojené s cestou na místo výkonu práce (do sídla úřadu) však lze považovat za cestovní výdaje podle §

152 písm. c) zákoníku práce, tj. jsou to o cestovní výdaje při mimořádné cestě v souvislosti s výkonem práce mimo rozvrh směn v místě výkonu práce nebo pravidelného pracoviště, za něž náleží zaměstnanci cestovní náhrady podle § 156 odst. 2 zákoníku práce. Zaměstnavatel by je tedy měl zaměstnanci uhradit za podmínek stanovených vnitřními předpisy úřadu.

Závěrem lze dodat, že záležitosti typu 1) v jakých lhůtách bude výkon pracovní pohotovosti rozvržen, 2) jak musí být zaměstnanec v době pracovní pohotovosti dostupný (např. prostřednictvím mobilního telefonu), 3) v jaké době se musí dostavit po obdržení pokynu na pracoviště zaměstnavatele, 4) jak jsou brány cesty z/na pracoviště v případě povinnosti dostavit se v době držení pracovní pohotovosti na pracoviště, by skutečně měly být předmětem dohody zaměstnavatele se zaměstnanci a neměly by být stanoveny jednostranným direktivním příkazem zaměstnavatele, ke kterému se nemohou zaměstnanci vyjádřit.

Není vyloučeno, aby byla v rámci této dohody domluvena i varianta, kdy pracovník držící pohotovost, který má referentské zkoušky na řízení služebního vozidla, a jehož bydliště je značně vzdáleno od sídla úřadu, bude v době držení pohotovosti parkovat se služebním vozidlem v místě svého bydliště, které v případě potřeby využije k samotnému výkonu práce. O tomto samozřejmě mohou zaměstnanci úřadu vyjednávat se zaměstnavatelem, který by však musel na tuto variantu přistoupit. Součástí dohody by pak muselo být i ujednání o odpovědnosti za škodu za případné poškození služebního vozidla v době cesty domů a parkování v místě bydliště. Vše záleží na tom, jestli se obě strany na této možnosti dohodnou. Pokud by se jednalo o auto pořízené z dotace MPSV na výkon agendy SPO, pak podmínky dotačního titulu tuto možnost nevylučují. Zákonnou povinností zaměstnavatele však není k těmto účelům automobil zaměstnancům zajistit.

3) Je oprávněn zaměstnavatel vyžadovat po zaměstnanci, aby se sám (v pozdních nočních hodinách, v době pracovního klidu, po pracovní době) v rámci výkonu práce pracovní pohotovosti dopravil do místa sídla úřadu?

I toto by mělo být předmětem dohody zaměstnance a zaměstnavatele. Je ale legitimním požadavkem zaměstnavatele požadovat po zaměstnanci, aby se sám v rámci výkonu práce v době pracovní pohotovosti dopravil do sídla úřadu a poté využil služební vozidlo úřadu k výkonu neodkladných úkonů na ochranu dítěte. Nejedná se o nestandardní požadavek, který zřejmě vyplývá z obavy, aby nebylo služební vozidlo v době, kdy bude zaparkováno v bydlišti zaměstnance či na jiném místě, kde podle dohody se zaměstnavatelem drží pracovní pohotovost, poškozeno.

Jak už bylo uvedeno v předchozí odpovědi, náklady zaměstnance na pracoviště při mimořádné cestě v souvislosti s výkonem práce mimo rozvrh směn v místě výkonu práce lze považovat za cestovní náklady, za něž náleží zaměstnanci cestovní náhrady. Náklady na cestu na místo výkonu práce (do sídla úřadu) by měl poté úřad zaměstnanci proplatit za podmínek stanovených vnitřními předpisy úřadu.

Další dotaz se týká situace, kdy byla pracovní pohotovost dohodnuta s vedoucí odborů, která pak v rámci ní vykonává práci po pracovní době v denních či nočních hodinách, ale i v době pracovního klidu. Podle zaměstnavatele je pro vedoucí odborů výkon práce v rámci pracovní pohotovosti prací přesčas, ale vzhledem k tomu, že pobírá příplatek za vedení (§ 124), tak odměna či náhradní volno jí za tento výkon práce nenáleží. Argumentem zaměstnavatele je to, že jí je stanoven plat zohledňující případnou práci přesčas v rozsahu 150 hodin v kalendářním roce. Dle Vašeho názoru však nelze tento argument uplatnit, pokud se jedná o výkon práce v době pracovního klidu, neboť je v komentáři k § 127 zákoníku práce však uvedeno: „Toto neplatí, jde-li o práci přesčas konanou v noci, v den

pracovního klidu nebo v době pracovní pohotovosti; k této práci přesčas v jejich platu přihlédnuto není".

4) Je postup zaměstnavatele správný, když nevyplatí vedoucí odměnu za výkon práce při pracovní pohotovosti po pracovní době v denních a v nočních hodinách? Lze tedy chápat druhou větu § 127 zákoníku práce, kde je uvedeno: „To neplatí o práci přesčas konané v noci, v den pracovního klidu nebo v době pracovní pohotovosti.“ správně tak, že má zaměstnavatel odměnu vyplatit i vedoucí, a výkon práce nezapočítávat do 150 hodin práce přesčas?

Postup zaměstnavatele není správný. Vedoucí odboru má podle § 127 odst. 3 zákoníku práce nárok na příplatek za vedení a plat, který zohledňuje práci přesčas v rozsahu 150 hodin. Jak je však uvedeno v druhé větě tohoto ustanovení, do tohoto rozsahu 150 hodin za práci přesčas se nezapočítává práce přesčas konaná v noci (tj. v době od 22:00 do 6:00 hod.), ve dnech pracovního klidu (tj. v sobotu, v neděli a o svátcích) nebo v době pracovní pohotovosti ve smyslu § 95 zákoníku práce. Tento rozsah práce, který se nezapočítává do oněch 150 hodin za rok, by měl být veden v evidenci pracovní doby dle § 96 zvlášť a vedoucí zaměstnanec má v této době nárok na plat či mzdu. Odměna za držení pracovní pohotovosti ve výši 10% průměrného výdělku dle § 140 zákoníku práce náleží vedoucímu pracovníkovi vždy. Vedoucí odboru by tedy měla zaměstnavatele upozornit na toto porušování zákona a v případě, že nebude zjednána náprava, může situace řešit tak, že se obrátí s podnětem na příslušnou oblastní pobočku Státního úřadu inspekce práce.

3. Odborná způsobilost pracovníka zajišťujícího pracovní pohotovost

Dotaz: Na základě naší telefonické dohody se na Vás obracím se žádostí o konzultaci:

Městský úřad zaměstnává na úseku sociální práce pracovníci, která nesplňuje vzdělání dle zákona o soc. službách – má vystudovaný UJEP, obor sociálně pedagogická asistence se státní zkouškou z gerontologie (neuznání odbornosti bylo konzultováno s MPSV). Dotyčná tedy nesplňuje odbornou způsobilost podle zákona o sociálních službách pro výkon sociálního pracovníka, disponuje ale rozhodnutím MV ČR o uznané rovnocennosti vzdělání pro ZOZ na úseku sociálně právní ochrany dětí. Je možné s touto pracovníci uzavřít dohodu o pracovní pohotovosti pro OSPOD dle ust. § 95 zákoníku práce?

V metodice pro dotaci OSPOD na rok 2019 je uvedeno, že vzhledem k omezenému počtu pracovníků, kteří jsou na některých obecních úřadech zařazeni v OSPOD, může obecní úřad obce s rozšířenou působností dohodnout pracovní pohotovost pro zajištění úkolů stanovených zákonem OSPOD také s pracovníky jiných útvarů, kteří mají v popisu práce převážně jinou agendu (sociální služby, výkon jiné sociální práce apod.), popřípadě může být pracovní pohotovost dohodnuta také s vedoucím odboru. Podmínkou pro sjednání pracovní pohotovosti s pracovníky jiných útvarů však je, že tito pracovníci splňují podmínky zvláštní odborné způsobilosti na úseku SPOD podle § 21 zákona č.312/2002 Sb., tj. že mají zkoušku zvláštní odborné způsobilosti nebo mají uznanou zvláštní odbornou způsobilost na základě dosaženého vzdělání odpovídajícího stupně a zaměření.

Odpověď MPSV (duben 2019):

Reaguji na Váš dotaz, zda může pohotovostní službu v rámci agendy SPO vykonávat zaměstnanec odboru sociálních věcí městského úřadu, který zde:

- není zařazen k výkonu SPO;
- nesplňuje podmínku odborné způsobilosti k výkonu povolání sociálního pracovníka podle § 110 odst. 4 zákona o sociálních službách;
- disponuje však ZOZ na úseku SPO.

Je důležité si uvědomit, že i výkon pohotovostní služby je standardní součástí výkonu SPO, tj. i ten, kdo pohotovost vykonává, musí splňovat požadavky kritéria 5a) standardů kvality SPO, na základě něhož by tedy měl disponovat nejen ZOZ na úseku SPO, ale i odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka podle § 110 odst. 4 zákona o sociálních službách.

V rámci pohotovostní služby jsou vykonávány úkony (byť v omezeném rozsahu oproti výkonu SPO v běžné pracovní době), které bezpodmínečně vyžadují odborné znalosti a kompetence sociálního pracovníka. Sociální pracovník OSPOD musí být schopen v naléhavé situaci v rychlém sledu událostí provést úkony jako:

- základní vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny;
- posouzení naléhavosti řešení situace dítěte a podle toho určit, jaké úkony provede neprodleně a jaké úkony snesou odkad;
- poskytovat podporu a odborné poradenství dítěti a jeho rodině, která má mnohdy charakter krizové intervence (např. v případech týrání zneužívání dítěte, v případech domácího násilí, atd.);
- zajišťovat nutnou odbornou pomoc (např. pomoc zdravotníků, péči ve ZDVOP, apod.) a nutnou součinnost na místě incidentu dalším institucím, které do případu zasahují (např. policii, zdravotníkům);
- přímo realizovat úkony podle potřeb zjištěných v rámci základního vyhodnocení situace ohroženého dítěte, jejichž základní rozsah je vymezen v tabulce níže.

Tab. Přehled úkonů prováděných OSPOD OÚ ORP v době pracovní pohotovosti

Ustanovení zákona o SPOD	Úkony, k jejichž provedení je OSPOD oprávněn v rámci pracovní pohotovosti
§ 14 odst. 7	<p>OÚ ORP poskytuje součinnost soudu při výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí podle zvláštního právního předpisu. Zvláštním právním předpisem je zákon č. 292/2013 Sb., <i>o zvláštních řízeních soudních</i>, kde se k tomuto vztahuje zejména ustanovení § 504.</p> <p>Jedná se o výjimečné případy, jak vyplývá z § 7 odst. 1 instrukce MS, MV, MZd, MŠMT a MPSV ze dne 5. 4. 2007 č. j. 142/2007-ODS-Org, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. Musí jít o předem neplánovaný výkon rozhodnutí soudu odnětí dítěte, kdy si soudní vykonavatel vyžádal mimořádně součinnost OSPOD, kterou nelze řešit v režimu nařízené práce přesčas.</p>
§ 15 odst. 2	<p>OÚ ORP posoudí, zda jsou v případě dítěte, které se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku, zejména v důsledku úmrtí rodičů nebo jejich hospitalizace, dostatečně zajištěna práva dítěte a uspokojovány jeho odůvodněné potřeby,</p>

nebo zda je potřebné učinit další opatření směřující k ochraně dítěte.

<p>§ 16 odst. 1</p>	<p>Ocitne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen, je OÚ ORP povinen podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření podle § 452 zákona č. 292/2013 Sb., <i>o zvláštních řízeních soudních</i>.</p>
<p>§ 16 odst. 2</p>	<p>Jestliže je dítě vystaveno tělesnému nebo duševnímu násilí ze strany rodiče nebo jiné osoby, která žije s dítětem ve společné domácnosti, může OÚ ORP podat jménem dítěte soudu návrh na vydání předběžného opatření na uložení opatření k ochraně dítěte před domácím násilím podle § 400 zákona č. 292/2013 Sb., <i>o zvláštních řízeních soudních</i>.</p>
<p>§ 27a odst. 7</p>	<p>Soud může na návrh OSPOD svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám v evidenci, a to na a) dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat, b) dobu, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat, nebo c) dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba.</p>
<p>§ 37 odst. 2, 3</p>	<p>OÚ ORP je povinen učinit další nezbytná opatření směřující k ochraně dítěte, které nemá na území ČR povolený trvalý pobyt nebo není hlášeno k pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dnů podle zákona č. 326/1999 Sb., <i>o pobytu cizinců na území ČR, ve znění pozdějších předpisů</i>, upravujícího pobyt cizinců na území ČR, ani není podle tohoto zákona oprávněno trvale pobývat na území ČR. Nezbytnými opatřeními, která OÚ ORP učiní, jsou zejména</p> <ul style="list-style-type: none"> a) podání návrhu na nařízení předběžného opatření; b) podání návrhu na ustanovení poručníka nebo opatrovníka dítěte; c) podání návrhu na ústavní výchovu dítěte; d) zprostředkování umístění dítěte v azylovém zařízení. <p>OÚ ORP je dále neprodleně povinen uvědomit o pobytu takového dítěte v ČR, je-li to možné, zastupitelský úřad státu, jehož je dítě občanem; současně je povinen projednat s ním způsob spojení dítěte s rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za dítě. OÚ ORP také o takovém dítěti informuje ÚMPOD.</p>
<p>§ 102 zákona č. 141/1961., o trestním řízení soudním (výslech dítěte jako svědka)</p> <p>Závazný pokyn policejního prezidenta na úseku mládeže</p>	<p>Účast při podání vysvětlení nebo při neodkladném výslechu dítěte na Policii ČR v případě podezření, že se dítě dopustilo závažného společensky škodlivého jednání, či je obětí nebo svědkem trestného činu, a to v případě, kdy není možné tyto úkony přerušit nebo odložit, neboť hrozí nebezpečí z prodlení (tzv. neodkladné a neopakovatelné úkony).</p> <p>OSPOD v tomto ohledu chrání právo dítěte na příznivý vývoj a na zvláštní zacházení tak, aby nedošlo k traumatizaci dítěte.</p>

Na základě posouzení obsahu všech činností, které by měl pracovník v rámci pohotovosti vykonávat, lze konstatovat, že se jedná o vysoce odborné úkony, u nichž je nutné garantovat v zájmu dětí v krizové situaci kvalitu práce s nimi. Navíc tyto činnosti pracovníci vykonávají mnohdy v časové tísní a i z tohoto důvodu si musí být jistí postupy, které mají v daném okamžiku aplikovat.

Je tedy důležité se řídit zákonem stanovenými požadavky kritéria 5a) standardů kvality SPO a zajistit výkon pohotovostní služby pracovníky, kteří tyto požadavky splňují. Samotný text *Metodiky MPSV pro poskytování dotace ze státního rozpočtu obcím s rozšířenou působností a hl. městu Praze na výkon agentury SPO* se o podmínce odborné způsobilosti k výkonu povolání sociálního pracovníka u pracovníků z jiných útvarů než je OSPOD nezmiňuje (zmiňuje pouze podmínku ZOZ na úseku SPO), nicméně s touto odbornou způsobilostí víceméně počítá, neboť předpokládá, že pracovníci odboru sociálních věcí (vedoucí odboru, pracovníci odd. sociálních služeb či sociální práce) tuto podmínku splňovat budou.

Váš dotaz je pro nás ale podnětem k tomu, abychom upravili text metodiky tak, aby z něj bylo zřejmé, že i zaměstnanci jiných útvarů, kteří se budou vykonávat pohotovost na úseku SPO budou muset splňovat oba požadavky kritéria 5a) standardů kvality SPO.

4. Plnění kritéria 6c) SQ SPO OSPOD X § 111 ZOSS

Dotaz: *Obracím se na Vás ve věci plnění kritéria 6c) SQ SPO pro OSPOD, kde je ve Vyhlášce zmíněno, že vzdělávání u zaměstnance OSPOD je splněno, pokud se zaměstnanec účastní minimálně 6 pracovních dnů za kalendářní rok a to formou účasti na vzdělávacích kurzech akreditovaných MPSV. Potud Vyhláška.*

Na druhou stranu je odborná způsobilost zaměstnanců OSPOD opřena o kvalifikaci získanou dle § 110 ZOSS (sociální pracovník) a tudíž se na ně vztahuje i další vzdělávání ve smyslu § 111 ZOSS, kde jsou zmíněny nejenom akreditované kurzy, ale i další typy rozšiřování si odborné kvalifikace jako jsou specializační vzdělávání zajišťované vysokými školami a vyššími odbornými školami navazující na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka, odborné stáže, účast na školicích akcích, účast na konferencích.

Má otázka zní, zda kritérium 6c) u sociálního pracovníka OSPOD může být splněno účastí na dalších, neakreditovaných vzdělávacích kurzech, pokud jim pořadatel takového vzdělávání potvrdí účast na těchto aktivitách pořádaných ve smyslu § 111 odst. 2 písm. a), c) d), e) ZOSS? Domnívám se, že Vyhláška 473/2012 nemůže stanovit pouze jednu formu dalšího vzdělávání, pokud vyšší zákonná norma, tj. ZOSS, která se bezprostředně dotýká každého sociálního pracovníka (nejenom na OSPOD), umožňuje plnit další vzdělávání i dalšími formami.

Odpověď MPSV (duben 2019):

Celkově se další vzdělávání sociálních pracovníků OSPOD vlastně řídí třemi právními předpisy, viz níže uvedená tabulka.

Právní předpis	Zákonem stanovený požadavek na průběžné vzdělávání pracovníků OSPOD
<p>zákon č. 312/2002 Sb., o úředních územních samosprávných celků a o změně některých zákonů</p>	<p>Na základě § 17 odst. 5 jsou pracovníci OSPOD povinni absolvovat jakožto úředníci územních samosprávných celků vzdělávání v rozsahu nejméně 18 pracovních dnů po dobu následujících 3 let, které se zaměřuje na výkon správních činností, které pracovník na územním samosprávném celku vykonává. Důležité je, aby vzdělavatelé, kteří toto vzdělávání nabízejí, získali k zajišťování průběžného vzdělávání odpovídající akreditaci MV.</p>
<p>zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů</p>	<p>Na základě § 111 odst. 1 tohoto zákona by měli pracovníci OSPOD jakožto sociální pracovníci absolvovat další vzdělávání v rozsahu 24 hodin za kalendářní rok, přičemž je zde uplatněno krácení tohoto rozsahu úměrně době, po kterou pracovník působí na OSPOD. Ustanovení také stanovuje formy dalšího vzdělání, prostřednictvím nichž mají sociální pracovníci povinný rozsah vzdělávání splnit, a to:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) specializační vzdělávání zajišťované vysokými školami a vyššími odbornými školami navazující na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka; b) účast v kurzech s akreditovaným programem; c) odborné stáže; d) účast na školicích akcích; e) účast na konferencích.
<p>Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí a její příloha č. 1, v níž je uvedeno kritérium 6c)</p>	<p>Součástí této přílohy č. 1 je kritérium 6c) standardů kvality SPO, na základě něhož by měli pracovníci OSPOD absolvovat průběžné vzdělávání v rozsahu nejméně 6 pracovních dnů za kalendářní rok, a to formou účasti na kurzech akredit. MPSV.</p> <p>Důležité je však i splnění dalšího předpokladu daného tímto kritériem – vzdělávání by mělo vycházet z individuálního plánu vzdělávání pracovníka, mělo by být zaměřené na rozšíření jeho odborné kvalifikace (<i>musí být zajištěna návaznost na vzdělávací a další rozvojové potřeby zaměstnance zjištění při hodnocení jeho práce, konkrétní cíle jeho profesního rozvoje, specializaci, které se v rámci výkonu SPO věnuje</i>).</p> <p>I tento rozsah vzdělávání lze krátit u zaměstnanců, kteří nepracovali na OSPOD po celý kalendářní rok (např. nastoupili v průběhu roku nebo byli dlouhodobě nepřítomni na pracovišti), a to způsobem uvedeným ve <i>Stanovisku ke splnění povinného rozsahu průběžného vzdělávání pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí podle kritéria 6c) standardů kvality sociálně-právní ochrany č. j.: MPSV – 2017/253845-231 z 11. 12. 2017.</i></p>

Průběžné vzdělávání zaměstnanců OSPOD podle kritéria 6c) uvedeného v příloze č. 1 prováděcí vyhlášky č. 473/2012 Sb. je samostatným typem dalšího vzdělávání a **nelze jej plnit jinými formami vzdělávání než účastí na kurzech akreditovaných MPSV.**

Podmínka akreditace vzdělávacích kurzů ze strany MPSV je určitou zárukou kvality kurzu, který musel úspěšně projít akreditačním řízením, včetně posouzení ze strany hodnotitelů. Zároveň je zde možnost odejmout kurzu akreditaci, pokud nesplňuje podmínky, za nichž mu byla akreditace udělena. Z tohoto důvodu také nebyla pracovníkům OSPOD otevřena možnost splnit povinný rozsah průběžného vzdělávání jinými formami vzdělávání, např. těmi stanovenými v § 111 odst. 2 písm. a), c), d) a e) zákona č. 108/2006 Sb., *o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen „zákon o sociálních službách“), neboť stáže, účast na školící akci či na konferenci takovou garanci kvality neposkytují.

Co se týče průběžného vzdělávání úředníků územních samosprávných celků podle zákona č. 312/2002 Sb., *o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů* (dále jen „zákon o úřednících“), na základě něhož musí sociální pracovníci OSPOD absolvovat vzdělávání v rozsahu nejméně 18 pracovních dnů po dobu následujících 3 let, a to formou účasti na vzdělávacím programu akreditovaném podle § 31 zákona o úřednících pro průběžné vzdělávání, zde je bráno do úvahy to, že se opět jedná o specializovanou formu vzdělávání, jejímž primárním úkolem je připravit úředníky územních samosprávných celků na výkon správních činností na tom úseku veřejné správy, kde působí. MPSV vnímá tuto formu průběžného vzdělávání sociálních pracovníků OSPOD jako velice důležitou součást jejich profesního rozvoje, nicméně opět neposkytuje záruku, že se bude v odpovídající míře zaměřovat na oblast sociální práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami a tím odborně připravovat sociální pracovníky OSPOD na to, aby v praxi uplatňovali zásadu uvedenou v § 9a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen „zákon o SPOD“), na základě níž by měli při výkonu SPO postupovat s využitím metod sociální práce a postupů odpovídajících současným vědeckým poznatkům. I z tohoto předpokladu vychází znění kritéria 6c), v němž je požadovaná účast sociálních pracovníků OSPOD na kurzech akreditovaných MPSV, které jsou mnohdy realizovány interaktivní formou, zahrnují sebezkušenostní výcvik a nácvik komunikačních technik a dalších měkkých dovedností, které jsou nezbytnou výbavou sociálních pracovníků.

V rámci naplnění požadavku kritéria 6c) lze tedy akceptovat pouze **účast na kurzech akreditovaných MPSV** doloženou příslušnými osvědčeními s odpovídajícím číslem akreditace tohoto rezortu. Uznat však nelze účast na kurzech akreditovaných MV, MŠMT či jinou institucí nebo účast na vzdělávacích akcích a programech bez akreditace.

Propojení mezi zákonem o sociálních službách a vyhláškou č. 473/2012 Sb. není tak přímé, jak naznačujete, když zdůrazňujete, že zákon o sociálních službách je právní normou vyšší právní síly. To je samozřejmě obecně v případě vztahu jakéhokoli zákona a vyhlášky jako podzákoného právního předpisu pravda. V předmětné otázce však stojí mezi oběma Vámi zmíněnými právními předpisy zákon o SPOD. Ten má samozřejmě stejnou právní sílu jako zákon o sociálních službách a pro jeho vztah k tomuto zákonu je relevantní nikoli otázka nadřazenosti a podřazenosti, nýbrž otázka obecnosti a speciality. Zákon o sociálních službách je z hlediska úpravy kvalifikačních předpokladů k výkonu povolání sociálního pracovníka a dalšího vzdělávání sociálních pracovníků obecným právním předpisem, vůči němuž je zákon o SPOD v postavení speciality. Pokud tedy zákon o SPOD upravuje určitou otázku v oblasti kvalifikačních předpokladů k výkonu povolání sociálního pracovníka či dalšího vzdělávání sociálních pracovníků odlišně od zákona o sociálních službách, pak je třeba postupovat v souladu s pravidlem, podle kterého má zvláštní zákon přednost před obecným.

Tak tomu přitom je právě v otázce dalšího vzdělávání sociálních pracovníků. Zákon o SPOD totiž v § 9a odst. 3 zakotvuje povinnost řídit se podle § 9a odst. 3 standardy kvality SPO, jejichž soustava je upravena v příloze č. 1 prováděcí vyhlášky č. 473/2012 Sb., včetně kritéria 6c), v němž je pevně dána

forma jejich průběžného vzdělávání, na základě níž splní nejen požadavek samotného kritéria 6c), ale i povinnost dalšího vzdělávání sociálních pracovníků podle § 111 odst. 1 zákona o sociálních službách v rozsahu 24 hodin za kalendářní rok, a to formou stanovenou v § 111 odst. 2 písm. b) zákona o sociálních službách za předpokladu, že se účastní kurzů pro sociální pracovníky akreditovaných MPSV (v přepočtu na vyučovací hodiny je to dle akreditačních podmínek k min. a max. rozsahu jednodenního vzdělávacího kurzu rozsah min. 30 vyučovacích hodin, optimálně rozsah 48 vyučovacích hodin). V tomto ohledu se tedy zmíněné právní předpisy ani vzájemně nedostávají do kolize.

5. Změna trvalého pobytu dítěte přechodnými pěstouny

Dotaz: Máme pěstounku na přechodnou dobu, která do současné doby vždy velmi pečlivě zajišťovala péči o děti, vždy byla spolupracující. Po poslední zkušenosti, kdy se protahovala soudní jednání svěřeného dítěte, protože se soudy dohadovaly ve věci místní příslušnosti se rozhodla, že bude svěřeným dítětem měnit trvalé bydliště. Dle jejich slov má právo bydliště dítěti změnit na základě ustanovení § 10 odst. 10 zák. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel. Její vysvětlení je, že tím předejde tahanicím v rámci soudní příslušnosti.

S pěstounkou bylo jednáno ve smyslu, že s ohledem na dočasnou péči se nám změna bydliště nejeví v zájmu dítěte, zároveň to může komplikovat další řešení jeho situace, kdy OSPOD dítěte ví jeho historii, pracuje již s rodiči atd. Pěstounka si na svém rozhodnutí trvá a uvádí, že právě její krok je v zájmu dítěte.

Nyní nastala situace, kdy přijatému dítěti trvalý pobyt změnila, bez vědomí rodičů (ti nejsou nijak omezeni ve svých právech). OSPOD dítěte po konzultaci s evidencí obyvatel trvalé bydliště ovšem vrátil zpět k původní evidenci. Takže nyní má dítě i nadále původně trvalý pobyt na ohlašovně původního OSPOD. Nyní pěstounka napsala dlouhou stížnost o nezákonném postupu a odmítá místě příslušnému OSPOD sdělit informace o dítěti, nespolupracuje při sociálním šetření.

OSPOD dítěte telefonicky hovořil s rodiči, zda náhodou se změnou trvalého pobytu nesouhlasili, ale ti se vyjádřili, že nikoliv. Situace dítěte je zároveň taková, že rodiče se velmi snaží zajistit si podmínky k převzetí dítěte a v nejbližší době chtějí požádat o zrušení PPPD. (dítě je v rodině pěstounky necelý měsíc)

Celkově se situace stala velmi vyhrocenou, doprovodná organizace se domnívá, že pěstounka je v právu. Ta má ke všem krokům sjednanou právní pomoc, takže v případě kolize názorů musíme vše vyargumentovat pouze z pohledu práva.

Můj dotaz zní má právo pěstounka na přechodnou dobu měnit trvalé bydliště svěřenému dítěti bez souhlasu zákonných zástupců? V praxi se obávám situací, kdy může dojít opravdu k velmi krátkému pobytu dítěte v péči pěstouna na PD, nebo se může jednat o sourozence, kdy ostatní např. zůstávají v péči rodičů a už vůbec si nedovedu představit změnu trvalého bydliště u dítěte z jiného kraje.

Prosím o Vaše vyjádření, jak v takové situaci postupovat.

Odpověď MPSV (duben 2019):

Plně rozumíme Vaším obavám, avšak § 10 odst. 10 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a o rodných číslech (dále jen „zákon o evidenci obyvatel“), je v tomto ohledu jednoznačný a oprávnění ohlásit změnu místa trvalého pobytu dítěte svěřuje v případě dětí, které jsou svěřeny do náhradní rodinné péče, jejich náhradnímu pečovateli, tedy i pěstounovi. Citované ustanovení v současnosti zní tak, že „za občana mladšího 15 let ohlásí změnu místa trvalého pobytu jeho zákonný zástupce nebo

fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno do péče rozhodnutím soudu. (...)“, přičemž dříve, až do 1. 1. 2016, kdy nabyla účinnosti novela č. 318/2015 Sb., znělo dokonce tak, že „za občana mladšího 15 let ohlásí změnu místa trvalého pobytu jeho zákonný zástupce nebo pěstoun“. Citovanou novelou tedy došlo ke zpřesnění, pokud jde o postavení jiných náhradních pečovatелů, kteří jsou lidmi a nikoli zařízeními, tedy jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, než jsou pěstouni. Důvodová zpráva k této novele rovněž prozrazuje, proč je zákonodárcem vnímáno jako důležité, aby jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte měly oprávnění ohlašovat změnu místa trvalého pobytu dítěte mladšího 15 let, když uvádí, že „rozšíření ustanovení o osobu, které bylo dítě svěřeno do péče rozhodnutím soudu, významně usnadňuje obstarávání různých záležitostí v zastoupení dítěte a rovněž uplatňování nároků dítěte a osoby pečující v oblasti sociálního zabezpečení. Příkladem může být např. vyřizování přídatku na dítě, kde se místní příslušnost krajské pobočky Úřadu práce řídí místem trvalého pobytu dítěte, anebo uplatňování nároku na příspěvek na bydlení, kde se podle zákona o státní sociální podpoře považují za rodinu všechny osoby, které jsou v bytě nebo domě hlášený k trvalému pobytu.“

Zákon o evidenci obyvatel přitom, stejně jako občanský zákoník, nerozlišuje mezi pěstouny ve smyslu osoby pečující na straně jedné a osoby v evidenci, tedy pěstouny na přechodnou dobu, na straně druhé. V tomto ohledu přistupuje k osobám pěstounů jednotně, stejně jako to činí např. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“).

Pro zodpovězení Vašeho dotazu, týkajícího se toho, zda pěstoun potřebuje k ohlášení změny místa trvalého pobytu dítěte souhlas zákonných zástupců dítěte, je pak podle našeho názoru třeba vyjít z § 960 odst. 1 občanského zákoníku, z něhož lze dovodit základní pravidlo pro vymezení vzájemného vztahu mezi rodiči a pěstouny, případně s ohledem na § 955 občanského zákoníku též jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, kterým je pravidlo, že v tom rozsahu, v jakém povinnosti a oprávnění vyplývající z rodičovské odpovědnosti přecházejí na člověka, který zajišťuje náhradní péči o dítě (pěstouna či jinou osobu odpovědnou za výchovu dítěte), jsou rodiče své rodičovské odpovědnosti ze zákona zbaveni. Jinými slovy, ustanovení § 960 odst. 1 občanského zákoníku zakotvuje pravidlo, které vylučuje, že by si rodiči na straně jedné a pěstouni, případně s odkazem na § 955 občanského zákoníku jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, mohly při výkonu oprávnění a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti konkurovat. V určité otázce bude oprávněn jednat buď jeden, nebo druhý, přičemž oprávněný subjekt nebude potřebovat souhlas druhého subjektu.

Pokud tedy § 10 odst. 10 zákona o evidenci obyvatel hovoří o tom, že změnu místa trvalého pobytu dítěte je oprávněn i povinen ohlásit v případě dětí mladších 15 let buď zákonný zástupce takového dítěte, anebo člověk, kterému dítě bylo dané dítě svěřeno do péče soudním rozhodnutím, pak lze s oporou o § 960 odst. 1 občanského zákoníku, v případě péče jiné fyzické osoby též o § 955 občanského zákoníku, konstatovat, že v případě dětí svěřených do náhradní rodinné péče je oprávněn i povinen k ohlášení změny místa trvalého pobytu dítěte výlučně pěstoun či člověk, kterému bylo dítě svěřeno do péče ve smyslu § 953 a násl. občanského zákoníku, nikoli rodič dítěte jako jeho zákonný zástupce, jelikož svěřením dítěte do náhradní rodinné péče zákonné zastoupení dítěte v předmětném rozsahu zaniklo a oprávnění i povinnost v předmětné otázce dítě zastoupit má nadále člověk, který zajišťuje náhradní péči o dítě.

Pěstounka ve Vámi zmiňovaném případě je tedy podle zákona oprávněna ohlásit změnu místa trvalého pobytu dítěte, které jí bylo svěřeno do péče, a to ačkoliv se jedná o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Jak jsme uvedli již výše, plně rozumíme tomu, že realizace tohoto oprávnění ze strany pěstouna v případech, kdy je dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, může

vést ke vzniku řady komplikovaných situací, a to již jen z toho důvodu, že místní příslušnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí je v souladu s § 61 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, navázána na místo trvalého pobytu dítěte, přičemž právě u této formy péče je jasně ohraničená její dočasnost. Nicméně § 10 odst. 10 zákona o evidenci obyvatel je ve vymezení okruhu osob oprávněných i povinných k ohlášení změny místa trvalého pobytu jednoznačný a, jak bylo uvedeno již výše, nerozlišuje mezi náhradními pečovateli v tom smyslu, zda se jedná o pěstouna na přechodnou dobu, či o člověka, který má dítě svěřeno do déletrvající péče.

Je třeba uvést též to, že pěstounce na přechodnou dobu v případě, který zmiňujete, lze do značné míry rozumět. Spory jednotlivých okresních soudů ohledně místní příslušnosti k vedení řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, zvláště v případech, kdy se jedná o dítě svěřené do náhradní formy péče, jsou skutečně časté a dokáží samotné řízení velmi komplikovat. Je vhodné zmínit, že základním kritériem pro určení místní příslušnosti soudu je, na rozdíl od místní příslušnosti OSPOD, nikoli místo, kde je dítě přihlášeno k trvalému pobytu, nýbrž místo, kde se nachází bydliště dítěte. Nicméně, i samotné určení místa bydliště dítěte může být značně složité, a to opět zvláště v těch případech, kdy je dítě umístěno pouze v některé z krizových a časově velmi ohraničených forem péče, tj. buď v pěstounské péči na přechodnou dobu, nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Komentářová literatura v této souvislosti poukazuje na to, že *„dítě také může být svěřeno do péče nebo do pěstounské péče osob, které mají bydliště v obvodu jiného soudu. Zda jde o změnu bydliště v případě nařízení ústavní výchovy nebo svěřeni nezletilého do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, bývá mezi soudy sporné. Někdy vzniká zbytečný kompetenční konflikt. Zdá se, že takové rozhodnutí změnu bydliště spíše nezakládá. Dle znění § 971 odst. 1,2 obč. zák. má být takové opatření výjimečné a pokud možno dočasné, nikoliv tedy relativně trvalé. Nelze přehlédnout, že soudy také rozhodování o konkrétním umístění dítěte v tom které zařízení nemají zcela ve své moci. Usnesení býv. Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30.10.1969, sp. zn. 1 Cz 42/1969, uvádí: "Za bydliště maloletého dítěte nemožno považovat jeho pobyt založený opatřením dočasného charakteru, akým je napr. odovzdanie dieťaťa do starostlivosti budúcich osvojiteľov, alebo jeho umiestnenie v zariadení kolektívnej starostlivosti, ak nie je spojené s jasne prejavovým úmyslom rodičov neplniť rodičovské povinnosti."* (k tomu viz CHARVÁT, P., TRÁVNÍKOVÁ, B. In JIRSA, J., CHARVÁT, P., KOVÁŘOVÁ, D., TRÁVNÍKOVÁ, B., HAVLÍČEK, K. et al. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: Kancelář Havlíček Brain Team, 2015. komentář k § 467).

Komentář dále poukazuje na to, že *„řízení ve věcech péče soudu o nezletilého je vedeno, pokud bylo jednou zahájeno, až do zletilosti. V jeho rámci je či může být rozhodována a řešena celá řada otázek, někdy zase za celou dobu jen jediná. Řízení je ovšem vždy jen jedno, i když to u některých dětí bohužel na první pohled vypadá zcela jinak. Platí pro ně, tak jako pro všechna další řízení, zásada perpetuationis fori, která je obsažena v § 11 odst. 1 o. s. ř. Řízení i o všech dalších dílčích otázkách se koná u toho soudu, který byl věcně a místně příslušný dle okolností, které zde byly v době prvního rozhodování. (...) Pokud se v průběhu řízení okolnosti pro posuzování místní příslušnosti změny, lhostejno zda v době, kdy se žádná dílčí otázka neřeší, a nebo v průběhu "horkého" rozhodování, má soud výjimečnou možnost, nikoliv povinnost, svou místní příslušnost přenést na soud jiný. Nezbytnou podmínkou takového postupu je, aby to bylo v zájmu nezletilého. K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.8.2007, sp. zn. 25 Nd 228/2007. Kromě toho je důležité, že změna skutečností rozhodných pro určení místní příslušnosti musí být trvalá. Například změna založená na předběžném opatření je jen přechodného rázu a důvodem pro přenesení příslušnosti není (viz usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 13.6.2003, sp. zn. 30 Co 352/2003).“* (k tomu viz CHARVÁT, P., TRÁVNÍKOVÁ, B. In JIRSA, J., CHARVÁT, P., KOVÁŘOVÁ, D., TRÁVNÍKOVÁ, B., HAVLÍČEK, K. et al. *Zákon*

o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: Kancelář Havlíček Brain Team, 2015. komentář k § 467).

K citovaným částem komentáře lze tak uvést, že svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu by nemělo mít vliv na místo bydliště dítěte, protože se jedná pouze o opatření svým trváním jasně časově ohraničené, a absenteje tak u něj základní znak bydliště člověka, vymezený v § 80 odst. 1 občanského zákoníku, tj. úmysl člověka zdržovat se na daném místě trvale. I po svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu (např. na základě předběžné úpravy poměrů dítěte podle § 452 a násl. ZZŘS, u níž příslušnost soudu není určena podle obecného soudu dítěte, nýbrž podle obecného soudu navrhovatele) tak zůstává místo bydliště dítěte nezměněno. Problémy však mohou vznikat v těch případech, kdy ještě před tím, než bylo dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeno, toto žádné místo svého bydliště nemělo. Pak by se však pro účely vedení řízení ve věcech péče soudu o nezletilé mělo uplatnit pomocné kritérium, vymezené v § 467 odst. 2 ZZŘS, tj. kritérium místa, kde se dítě zdržuje, když citované ustanovení stanoví, že *„není-li příslušný soud znám nebo nemůže-li včas zakročit, zakročí soud, v jehož obvodu se nezletilý zdržuje. Jakkoli však je to možné, postoupí věc soudu příslušnému.“* Je-li tedy dítě např. opuštěno svým rodičem ihned po narození, mělo by dojít k nařízení předběžné úpravy jeho poměrů, kterou dané dítě může být svěřeno mj. i do pěstounské péče na přechodnou dobu. Tato forma péče nezakládá, z důvodu své jasné časové ohraničenosti, dítěti místo jeho bydliště, to v daném případě není známo, jelikož nikdy neexistovalo a místo pobytu dítěte v jeho pěstounské rodině na přechodnou dobu za něj nelze považovat, nicméně jasně určuje místo, kde se dítě zdržuje. V případě, že se jedná o místo mimo obvod soudu, který o nařízení předběžné úpravy poměrů dítěte rozhodl, tj. soudu, který byl místně příslušný jako obecný soud navrhovatele, je nezbytné postupovat podle § 453 odst. 2 ZZŘS, tj. předat věc soudu příslušnému podle § 467 ZZŘS, tedy i soudu příslušnému podle § 467 odst. 2 ZZŘS, tj. soudu, v jehož obvodu se dítě zdržuje.

Ustanovení § 467 odst. 2 ZZŘS je významné též z toho důvodu, že toto svým obsahem představuje alternativu obecné právní úpravy v § 85 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“). Stejně jako § 85 odst. 1 OSŘ zakotvuje pomocné kritérium pro případ, že místo bydliště dítěte nelze určit, a tudíž není znám obecný soud dítěte, zakládající místní příslušnost konkrétního soudu, přičemž tímto kritériem je výlučně místo, kde se dítě zdržuje. Takové místo by mělo být možné určit vždy, což mj. vede k závěru, že místo trvalého pobytu dítěte pro určení místní příslušnosti soudu nebude v těchto případech nikdy relevantní. V souladu s § 85 odst. 1 OSŘ bude místo trvalého pobytu dítěte hrát při určování místní příslušnosti soudu roli pouze tehdy, nebude-li v konkrétním případě zjistitelné ani místo, kde se dítě zdržuje, nebo bude-li toto místo zjistitelné jen s velkými obtížemi (k tomu viz § 85 odst. 1 věta druhá OSŘ: *„Nelze-li zjistit bydliště fyzické osoby nebo nelze-li zjistit, v obvodu kterého okresního soudu se fyzická osoba zdržuje, nebo lze-li to zjistit jen s velkými obtížemi, je obecným soudem fyzické osoby okresní soud, v jehož obvodu se nachází místo trvalého pobytu evidované v informačním systému evidence obyvatel podle zákona o evidenci obyvatel, popřípadě místo jiného pobytu evidované podle jiných právních předpisů.“*). K tomu by však v případech, kdy je dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu skutečně nemělo docházet.

Lze tedy uzavřít, že jakkoli lze motivům pěstounky rozumět a jakkoli nelze zpochybnit její oprávnění ohlásit změnu místa trvalého pobytu svěřeného dítěte, důvody, pro které se rozhodla k tomuto kroku přistoupit, jsou zcela irelevantní a nemohou jí dát větší jistotu v tom smyslu, že vyloučí případný kompetenční spor soudů ohledně jejich místní příslušnosti.

6. Výkon funkce kolizního opatrovníka a výkon SPOD

Dotaz: *Dovoluji si Vás požádat o metodickou pomoc s ohledem na skutečnost, že v praxi se potýkáme s nejednotným postupem OSPODů, zejména v případech, kdy soud ustanoví kolizním opatrovníkem (KO) jiný než místně příslušný OSPOD. OSPODy se na mě obracejí s dotazy, jak mají v konkrétních situacích postupovat.*

V praxi může nastat několik situací, kdy dojde k rozdělení agendy SPOD na výkon SPOD a výkon KO mezi dva orgány SPOD. Níže uvádím stručný nástin situací a jejich řešení:

1. *Soud ustanoví KO ten OSPOD, v jehož obvodu se dítě fakticky zdržuje. Tento OSPOD by měl co nejdříve informovat OSPOD dle TP dítěte a konzultovat s ním výkon KO. V případě, že má místně příslušný OSPOD zájem o výkon KO, podá nepříslušný OSPOD odvolání. V případě, že nemá zájem, KO postupuje tak, že se seznámí prostřednictvím zpráv či zapůjčeného spisu Om o situaci na straně dítěte, jemuž zajistí participační práva ve smyslu čl. 10 Úmluvy o výkonu práv dětí. Je na zvážení kolizního opatrovníka, zda po dohodě s rodičem zastupovaného dítěte využije svého oprávnění dle § 52 a provede s ním pohovor v místě bydliště. Jestliže OSPOD domácnost nenavštíví a soud ho jako kolizního opatrovníka požádá o prošetření poměrů dítěte, vyhoví soudu a využije svého oprávnění dle § 52 zákona o SPOD.*

Můj dotaz je, zda OSPOD jako kolizní (procesní) opatrovník je povinen (či jen oprávněn) vyžadovat si informace o zastupovaném dítěti od místně příslušného OSPOD, či zda má vykonávat pouze práva a povinnosti zástupce účastníka řízení (advokáta) ve smyslu o. s. ř.

Dle mého názoru je vhodné, aby se OSPOD jako KO seznámil prostřednictvím místně příslušného OSPOD s historií rodiny, je-li známa. Dále považuji za nutné, aby KO informoval průběžně místně příslušný OSPOD o průběhu a výsledku soudního řízení.

2. *Soud ustanoví kolizním opatrovníkem jiný OSPOD než místně příslušný z důvodu, že místně příslušný OSPOD podal soudu návrh dle § 14 zákona o SPOD. Účastníky řízení jsou dva různé OSPODy. Zde si KO opět ponechá pouze práva a povinnosti procesního opatrovníka a zajistí participační práva dítěte. Není vhodné, aby k provedení pohovoru s dítětem (na základě povinnosti vyplývajících z funkce KO) či k šetření v rodině dítěte (pouze na základě výzvy soudu) využil institut dožádání dle § 62 a obrátil se na OSPOD – navrhovatele. S dítětem by v této situaci s největší pravděpodobností hovořil klíčový pracovník dítěte, který podal návrh k soudu a který bude u soudu zastupovat navrhovatele.*

Můj dotaz je, zda OSPOD jako kolizní (procesní) opatrovník je i v těchto případech povinen (či jen oprávněn) vyžadovat si informace o zastupovaném dítěti od místně příslušného OSPOD, či zda má vykonávat pouze práva a povinnosti zástupce účastníka řízení ve smyslu o. s. ř.

Dále, zda je vhodné, aby využíval institutu dožádání dle § 62 zákona o SPOD.

Nepovažuji za vhodné, aby si OSPOD jako KO ustanovený v těchto řízeních opatroval od OSPOD – navrhovatele další důkazy a informace. Měl by si vystačit s obsahem návrhu OSPOD, z něhož by mělo být patrné, jaké kroky OSPOD - navrhovatel učinil a zda vyčerpal všechny zákonné možnosti k sanaci poměrů dítěte a jaké návrhy by měl KO k soudu podat. Dále OSPOD v roli kolizního opatrovníka by dle mého názoru měl s dítětem hovořit prostřednictvím svého pracovníka, resp. by měl sám provést šetření v rodině (na žádost soudu) bez využití dožádání, aby byla zajištěna nestrannost důkazů.

3. OSPOD oznámí na KÚ podjatost celého úřadu dle § 14 odst. 3 SŘ a KÚ pověří usnesením dle § 131 odst. 4 výkonem SPOD jiný OSPOD (se souhlasem obou rodičů a z objektivních důvodů - výkon SPOD se týká například dítěte zaměstnance na úseku SPOD, tajemníka úřadu apod.) Přenáší se tedy pouze výkon SPOD, nikoliv výkon KO. Záleží na soudu, jak na danou situaci bude reagovat. Někdy soudy změní KO, někdy nikoliv (s ohledem na judikaturu, dle níž může i podjatý opatrovník řádně zastupovat nezl. dítě). Původní OSPOD si tedy ponechává pouze zastupování dítěte u soudu a zajištění participačních práv dítěte.

Můj dotaz je, zda „nový“ OSPOD může požadovat po „původním“ OSPOD nějaké úkony vztahující se k výkonu SPOD. Podle mě nemůže, protože „původní“ OSPOD byl výkonu SPOD v plném rozsahu zproštěn.

Odpověď MPSV (duben 2019):

- Je třeba důsledně odlišovat institut opatrovnictví dítěte, a to včetně kolizního opatrovnictví dítěte v soudním řízení, od zajišťování veřejnoprávní ochrany dítěte. Obě oblasti činnosti OSPOD mají zcela rozdílný obsah, přičemž skutečnost, že je zajišťují orgány, které jsou součástí stejné soustavy, sama o sobě nezakládá důvod pro jakékoli jejich propojování. V případě kolizního opatrovnictví dítěte v soudním řízení je takové propojení buď bezpředmětné, nesouvisí-li dané soudní řízení svým předmětem se zajišťováním veřejnoprávní ochrany dítěte, anebo nepřipustné z důvodu nezbytnosti zajistit ochranu dítěte před rizikem střetu zájmů, kterému by mohlo být vystaveno v oblasti právních jednání (za jejímž účelem je ostatně dítěti kolizní opatrovník ustanovován).
- Opatrovnictví je soukromoprávním institutem, sloužící k zajištění zastupování těch lidí, kteří nemohou činit právní jednání samostatně. Opatrovnictví tak nezakládá žádné autoritativní, svou povahou typicky správní pravomoci ve vztahu k jednotlivcům, a založení takových pravomocí nelze dovozovat ani z povahy subjektu, který byl opatrovníkem člověka ustanoven. V případě opatrovnictví dětí lze pak konstatovat, že úkolem opatrovníka je pouze nahradit rodiče dítěte při výkonu té části rodičovské odpovědnosti, která souvisí se zastupováním dítěte při právních jednáních, a to v rozsahu, který v případě hmotněprávního opatrovnictví vymezuje soud ve svém rozhodnutí, v případě procesního opatrovnictví je dán soudním řízením, v němž byl opatrovník dítěti ustanoven.
- Opatrovnictví je osobním vztahem opatrovníka a zastoupeného (opatrovance), čemuž odpovídá i zákonné pravidlo, že zástupce jedná osobně. Z uvedeného pravidla existují výjimky, přičemž ve vztahu k OSPOD bude relevantní především výjimka, spočívající v nezbytnosti postupovat při daném právním jednání nikoli pouze s náležitou péčí, nýbrž s odbornou péčí, a to v těch případech, kdy OSPOD nebude potřebnou odborností disponovat (např. zastoupení dítěte ve složité právní věci, v níž může být OSPOD případně oprávněn udělit jménem dítěte plnou moc advokátovi, samozřejmě za podmínky, že OSPOD využil všechny dostupné nástroje k tomu, aby v daném případě funkci kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení vůbec nemusel vykonávat, tj. především se odvolal proti usnesení, jímž byl do této funkce ustanoven, případně podal návrh na změnu kolizního opatrovníka dítěte). Vedle toho je zvláštní výjimka z pravidla, že zástupce jedná osobně, ve vztahu k OSPOD

zakotvena v § 62 odst. 1 ZSPOD. Ani jedna z těchto výjimek však nebude dopadat na plnění stěžejních povinností opatrovníka ve vztahu k zastoupenému dítěti, tj. na kontakt s dítětem a na průběžné předávání informací dítěti i zjišťování názoru dítěte, a to v případě soudního jednání nejen na samotný předmět soudního jednání, nýbrž i na jednotlivá procesní jednání (na procesní taktiku).

- OSPOD jako opatrovník je jistě oprávněn mluvit nejen s dítětem, ale i s jeho rodiči, případně navštívit dítě v domácnosti, či zjišťovat stanoviska dalších subjektů. Nečiní tak však autoritativním způsobem z nadřazené pozice správního orgánu. OSPOD jako kolizní opatrovník tedy nevykonává své autoritativní pravomoci podle § 52 ZSPOD, nýbrž se opírá o právní úpravu povinností opatrovníka podle § 466 odst. 1 občanského zákoníku, případně podle § 946 občanského zákoníku. OSPOD přitom nesmí ztrácet ze zřetele, že jako opatrovník je primárně odpovědný ve vztahu k dítěti a nikoli jinému a jeho stěžejní úkol je napomoci dítěti se praktickým a účinným způsobem účastnit právních jednání, která dané dítě nemůže činit samostatně z důvodu nedostatečné svéprávnosti, což se mj. promítá též do pravidla spolurozhodování opatrovníka a zastoupeného v co nejvyšší možné míře.
- OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte v soudním řízení není ničím více a ničím méně než procesním zástupcem jednoho z účastníků řízení. Jeho postavení se ve vztahu k soudu neliší od postavení jiných procesních zástupců, a to včetně smluvních zástupců, s tou výjimkou, že v případě opatrovníka soud dohlíží na to, že opatrovník bude vykonávat řádně své povinnosti (které mu vyplývají především z občanského zákoníku). Soud tak nemůže úkolovat OSPOD jako kolizního opatrovníka dítěte, aby „prošetřil poměry dítěte“, či soudu opatřil zprávy, které soud považuje za důležité.

7. Metodika na dotace SPOD

Dotaz: *Rádi bychom Vás požádali o výklad části metodiky MPSV pro poskytování dotací ORP na výkon agendy SPOD na rok 2019.*

Obrátila se na nás vedoucí odboru sociálních věcí ORP s žádostí o výklad části metodiky, která se týká použití dotace na osobní výdaje pracovníka zařazeného v jiném útvaru ORP, jestliže se tento pracovník podílí na plnění úkolů OSPOD podle zákona o SPOD tím, že zajišťuje vedení řízení o přestupcích upravených v zákoně o SPOD (strana 13 předmětné metodiky).

Dotaz se týká konkrétně splnění metodikou stanovené podmínky:

*„Dotaci lze použít také na poměrnou výši osobních výdajů pracovníka zařazeného v jiném útvaru obecního úřadu obce s rozšířenou působností, jestliže se podílí na plnění úkolů OSPOD podle zákona o SPOD tím, že zajišťuje vedení řízení o přestupcích upravených v zákoně o SPOD, k jejichž projednání je věcně příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, **a to za podmínky, že***

*- tento pracovník splňuje podmínky zvláštní odborné způsobilosti pro výkon správních činností při SPOD podle § 21 nebo § 34 zákona č. 312/2002 Sb. a vyhlášky č. 512/2002 Sb., o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků, **anebo***

- tento pracovník splňuje požadavky na oprávněnou úřední osobu podle § 111 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, a vyhlášky č. 172/2017 Sb., o podrobnostech obsahu a

provádění zkoušky odborné způsobilosti úředních osob oprávněných k provádění úkonů správního orgánu v řízení o přestupcích a o náležitostech osvědčení o vykonání zkoušky odborné způsobilosti.“

*Názor právníka předmětného ORP je, že pracovník musí splnit podmínky stanovené v obou odrážkách v citované části metodiky. Názor našeho kolegy právníka je, že musí být splněna buď podmínka uvedená v první odrážce, **anebo** požadavek uvedený ve druhé odrážce.*

Vzhledem k tomu, že se dotaz váže k oprávněnosti využití dotace, rádi bychom Vás požádali o výklad předmětné oblasti metodiky.

Odpověď MPSV (duben 2019):

K Vašemu dotazu Vám potvrzujeme správnost Vašeho výkladu metodiky, tj. postačuje splnění jedné z uvedených podmínek, nikoliv obou současně.

Metodika vychází z přechodného ustanovení § 112 odst. 9 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, podle kterého může být do 31. 12. 2022 pověřena projednáváním přestupků rovněž úřední osoba, která nespĺňuje kvalifikační požadavky podle § 111 zákona č. 250/2016 Sb. V takovém případě však musí splňovat kvalifikační požadavky podle jiných právních předpisů, což je v případě přestupků podle zákona č. 359/1999 Sb., k jejichž projednávání jsou na prvním stupni věcně příslušné obecní úřady obcí s rozšířenou působností nebo krajské úřady, odborná způsobilost k výkonu správních činností při sociálně-právní ochraně dětí podle zákona č. 312/2002 Sb. a prováděcí vyhlášky č. 512/2002 Sb.

8. Surogátní mateřství

Dotaz: *Dovolujeme si Vás žádat o odpověď na dotaz, zda v případě dětí narozených surrogátním matkám (emryo bylo geneticky spojeno s mužem i ženou z neplodného páru a náhradní matka „pouze“ dítě odnosi a porodila), kdy následná péče o tyto děti je zajištěna ve shodě s ust. § 823 odst. 1 občanského zákoníku převzetím dítěte do okamžité péče budoucími osvojiteli, postupovat při výkonu sociálně-právní ochrany dětí zásadně v souladu s § 16a zákona č. 359/1989 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění (zjištění zabezpečení péče o dítě a převážně podpora a pomoc osobám, které dítě převzali do péče) nebo je navíc nutné na dítě nahlížet jako na ohrožené, spadající do § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí (rodiče dítěte jsou při výkonu práv a povinností plynoucích z rodičovské odpovědnosti nečinní, rodičovskou odpovědnost fakticky nevykonávají - je třeba vést rodiče k převzetí dítěte zpět do své péče; vyhodnocovat sociální situaci dítěte a jeho rodiny, vypracovat IPOD atd...?). Dále je nutné se vypořádat s otázkou, zda v situaci, kdy je dítě narozené surrogátní matce, svěřeno rozhodnutím soudu do péče jiné osoby než rodiče, je ze strany obecního úřadu obce s rozšířenou působností nutno postupovat dle § 19 výše uvedeného zákona o sociálně - právní ochraně dětí. Současně se nabízí otázka, jak pracovat v těchto případech s širší rodinou nezl. dítěte, jeho příbuznými, a to i ve vztahu k ust. § 831 občanského zákoníku (informovat o narození dítěte?)*

Odpověď MPSV (duben 2019):

Na základě Vámi zaslanych doplňujících informací (náhradní matka byla v okamžiku narození dítěte vdaná, biologičtí rodiče (muž a žena z neplodného páru) jsou manželé) a podkladů lze konstatovat, že

v posuzovaném případě došlo k předání dítěte do péče budoucích osvojitelů se souhlasem rodičů plně v souladu s § 823 odst. 1 občanského zákoníku. Tím, že rodiče udělili souhlas s předáním dítěte do péče budoucích osvojitelů do protokolu při ústním jednání na OSPOD, zároveň splnili rodiče i budoucí osvojitelé oznamovací povinnosti vůči OSPOD o předání dítěte podle § 823 odst. 1 o.z. a podle § 10a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“). Při jednání na OSPOD byli rodiče i budoucí osvojitelé náležitě poučeni o zákonných podmínkách pro udělení souhlasu k osvojení, jakož i zákonných podmínkách svěřeni dítěte do péče před osvojením. Budoucí osvojitelé navíc poskytli OSPOD potřebné informace o svých rodinných a sociálních poměrech a zejména také o důvodu převzetí dítěte do péče budoucích osvojitelů, který je zcela zřejmý – narození dítěte z umělého oplodnění tzv. náhradní matky, k němuž došlo přenosem lidského embrya vzniklého oplodněním vajíčka budoucí osvojitelky za použití spermií budoucího osvojitele.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem považujeme za nadbytečné, aby místně příslušný OSPOD dítěte nebo dožádaný OSPOD v místě bydliště budoucích osvojitelů prováděly návštěvu či šetření v rodině budoucích osvojitelů, neboť požadavky § 16a ZSPOD byly naplněny v rámci osobního jednání budoucích osvojitelů na OSPOD. Z ustanovení § 16a ZSPOD nevyplývá, že OSPOD musí nezbytně vykonat návštěvu v místě bydliště osob, které dítě převzaly do trvalé péče se souhlasem rodičů, ale postačuje ověřit, že se jedná o osoby způsobilé se o dítě řádně postarat, o poskytnout těmto osobám poučení a radu ohledně dalšího možného postupu vedoucího ke svěřeni dítěte rozhodnutím soudu.

Další vývoj bude záviset na tom, zda a kdy udělí náhradní matka a její manžel souhlas k osvojení dítěte, protože od toho se bude odvíjet rozhodování soudu o svěřeni dítěte do péče před osvojením a nezbytná doba trvání péče před osvojením. Lze předpokládat, že rodiče udělí adresný souhlas k osvojení ve vztahu k určitým osvojitelům a podmínky k osvojení dítěte budou splňovat pouze budoucí osvojitelé, do jejichž péče bylo dítě se souhlasem rodičů již předáno.

Jiná situace by nastala v případě, že by tzv. náhradní matka byla v době narození dítěte svobodná a k narození dítěte by ani nedošlo v době 300 dnů od zániku jejího manželství. V takovém případě by podle § 778 o.z. byl jako otec dítěte určen muž, který společně s náhradní matkou podal žádost o provedení umělého oplodnění podle § 6 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, tj. muž z neplodného páru (bez ohledu na to, zda by k umělému oplodnění byly použity spermie tohoto muže nebo spermie anonymního dárce). Po narození dítěte by pak se souhlasem náhradní matky docházelo k předání dítěte do péče otce a nikoliv k předání dítěte do péče budoucích osvojitelů ve smyslu § 823 odst. 1 o.z. a § 10a odst. 2 ZSPOD. Nebylo by proto ani nutné oznamovat předání dítěte místně příslušnému OSPOD, který by se tak o celé záležitosti dozvěděl až po podání návrhu na osvojení dítěte manželkou otce.

Obecně lze k problematice surogátního (náhradního) mateřství uvést, že je určitou šedou zónou, blíže právně neupravenou. Je tedy třeba vycházet na prvním místě z ustanovení § 775 o.z., podle něhož *matkou dítěte je žena, která je porodila*. De iure tedy žádná surogátní matka není, neboť je pouze matka dítěte. Jedinou zmínkou je pak dovolení osvojení ve smyslu 804 věta druhá o.z., tato dovolavací úprava však sama o sobě nezakládá žádná práva ze surogátního mateřství, tím spíše ne statusová. Dochází-li v souvislosti s náhradním mateřstvím k předání dítěte do péče zájemců o osvojení se souhlasem matky postupem podle § 823 o.z., jedná se o právem dovolený postup, který navíc úzce souvisí i s oprávněním rodiče podle § 881 o.z. Svěřit péči o dítě jiné osobě je právem rodiče, vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Na matku tedy nelze v takové situaci hledět tak, že je v rámci svých povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti nečinná, péči o své dítě zajistila právem dovoleným, ba dokonce výslovně předvídaným způsobem. Podle § 16a ZSPOD obecní úřad s rozšířenou působností pouze posoudí, zda je v takovém případě nutné učinit opatření směřující k

ochraně dítěte. Může pak dojít k závěru, že nikoli, že dítě je řádně zaopatřeno a není třeba jakkoli intervenovat. Věta druhá cit. ust. sice obsahuje povinnost, ale ta je vázána k situaci, kdy zájemce o osvojení je laxní s podáním příslušných návrhů k soudu. Zákon však tato opatření ani blíže nespecifikuje, mohou tak být zřejmě i toliko v rovině poradenské.

Z hlediska ustanovení § 6 ZSPOD platí materiální korektiv, že ohrožující skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí. Není-li taková situace dána, nejde o dítě ohrožené, i kdyby z formálního hlediska byly naplněny některé znaky skutkových podstat podle písm. a) až h). V případech tzv. náhradního mateřství však navíc bude otázka, zda vůbec platí, že rodiče nevykonávají ... práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti ve smyslu § 6 písm. a) bod 3., neboť matka v rámci výkonu rodičovské odpovědnosti

buďto předává péči o své dítě třetí osobě či osobám (zájemcům o osvojení), což je právní jednání, které nejen, že není zakázáno, ale je dokonce výše citovanými ustanoveními občanského zákoníku výslovně dovoleno,

anebo dítě předává do péče otce a jeho manželky (je-li muž z neplodného páru určen jako otec dítěte podle § 778 o.z.), na čemž se rodiče mohou dohodnout bez rozhodnutí soudu v rámci výkonu rodičovské odpovědnosti podle § 876 a násl. o.z.

Pakliže třetí osoby zajišťují péči o dítě nikoli jen na základě smlouvy se zákonným zástupcem (zde s matkou) ve smyslu § 881 o.z., ale je tu rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče, a to podle § 824 o.z., má třetí osoba postavení „jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte“ podle § 4a písm. a) ZSPOD, tudíž současně platí i pravidla o dozoru nad cizí péčí podle § 19 odst. 4 stejného zákona. Dítě tedy spadá pod dozor nad cizí péčí, a to bez ohledu na skutečnost, zda-li je ohrožené nebo nikoli.

Vzhledem k mlčení zákona je samozřejmě otázka, jak v případech tzv. náhradního mateřství postupovat v navazujícím řízení o osvojení, zejména jde-li o přednost péče o dítě v rámci příbuzenstva. Ačkoli není sporu, že de iure je matkou dítěte ta žena, která je porodila, přeci jen občanský zákoník v § 771 vymezuje pouze dva způsoby vzniku příbuzenství, a to právně (uměle) čili osvojením, a přirozeně, slovy zákona pak jde o vztah založený „na pokrevním poutu“. Dítě surrogátní matky ovšem z biologického hlediska s příbuznými matky žádné pokrevní pouto nemá. Pokrevní pouto má dítě s dárci biologického materiálu, kteří však v případě anonymních dárců nemusí být ani známí. Lze tak snad v daném případě připustit, že s rodinou matky nemusí být v takovémto případě nijak pracováno. Zároveň je nutné přihlédnout i k tomu, že § 822 o.z. vylučuje osvojení dítěte z důvodu přednosti svěřeni dítěte do péče blízkých příbuzných toliko v případě, že k osvojení dítěte není třeba souhlasu ani jednoho z rodičů. Má-li naopak dojít k osvojení dítěte se souhlasem rodičů, je soud pouze povinen přednostně rozhodnout o návrhu blízkého příbuzného na svěřeni dítěte do péče podle § 831 o.z., projeví-li blízký příbuzný o dítě zájem, avšak zároveň nevylučuje následné rozhodnutí o osvojení dítěte, jestliže soud podle okolností případu návrhu blízkého příbuzného zamítne.

Závěrem je nezbytné upozornit na ustanovení § 169 trestního zákoníku, podle něhož bude potrestán ten, kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel. Je-li tu tedy důvodné podezření, že v souvislosti se surrogátním mateřstvím a následným předáním novorozence do péče třetím osobám („objednatelům“) došlo k nějakému protiplnění ve prospěch matky, bylo by na místě takové skutečnosti oznámit příslušným orgánům činným v trestním řízení. To platí zejména v případě provdaných náhradních matek, kde vedle matky může vzniknout důvodné podezření i vůči jejímu manželovi a otci dítěte v tom směru, že udělil souhlas k předání dítěte do péče budoucích osvojitelů a k osvojení dítěte za nějakou odměnu, výhodu či jiné obdobné plnění. Výjimku

mohou představovat situace, kdy náhradní mateřství je využito jako způsob nezištné pomoci mezi příbuznými nebo jinými osobami blízkými. U svobodných náhradních matek je situace jiná v tom, že těmto matkám vzniká ze zákona právo na výživné a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem od otce dítěte (tj. od muže, který s ní podal žádost o provedení umělého oplodnění) podle § 920 o.z. Nicméně i v tomto případě by mělo být poskytnuté výživné a úhrada nákladů v přiměřené výši, jinak může opět vznikat podezření, že v tomto plnění se skrývá rovněž odměna pro náhradní matku za udělení souhlasu k osvojení dítěte manželkou otce.